

מאָנאָלאָג אין פליינעם יידיש

מונולוג בסימפל יידיש

אהרן צייטלין

תרגום: יעד בירן

הקדמה

אהרן צייטלין (1898-1973) משורר, מחזאי ופובליציסט פורה, מקורי ומעורר מחשבה שאינו מוכר דיו בישראל. דור שני לספרות יידיש בוורשה. אביו, הלל צייטלין סופר והוגה דעות שעזב את הקהילה החסידית שבה גדל ואחר כך שב אליה בדרכו הייחודית. אחיו אלחנן צייטלין היה גם הוא סופר. אהרן צייטלין התבגר בלב הסצנה הספרותית הוורשאית, זכה לחינוך יהודי וכללי, שוטט בין עברית ליידיש, בין חילוניות למיסטיקה ובין הבית הישן לעולם החדש. רגע לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה נסע לאמריקה לרגל העלאת מחזה פרי עטו, וכך ניצל בעצמו אך איבד את כל משפחתו שנותרה בוורשה. שירתו מאמריקה שבה חי מאז ואילך ספוגה בטראומת האובדן הנורא. שירו "מונולוג בסימפל יידיש" עוסק בשואה, אך בנוסף לכך שייך לתמה רווחת ביידיש - עיסוקם של המשוררים בשפה עצמה. אולי יותר מאשר בשפות אחרות, מצבה המיוחד של היידיש גרם לכך שמשורריה כתבו מתוך מודעות מלאה לשפה שבה הם כותבים. הם העלו אותה על גס ואף

בחנו את חולשותיה כשפה שהיא שפת העם, שפת המהגרים, שפת התרבות, שפת המאבק המעמדי והלאומי, ובאופן שאינו מרפה גם שפה שקיומה מוטל בספק ויש להוכיח אותו מחדש בכל שיר שנכתב בה. בשיר זה מצליח צייטלין לעשות כמעט דבר והיפוכו - לשקף באירוניה דקה את השחיקה בכור ההיתוך האמריקאי, ובו בזמן להנכיח קול קורע לב ביידיש מדוברת.

Lower East Side street scene, July 29th, 1908. Image via the New York City Municipal Archives

ליד

שור בין איך אַ לאַנדסמאַן, מיסטער זייטלען.

אַז כ'בין אַוועק פֿון וואַרשע, מיינדזשיו,

האַבן אַלע ווייבער נאָך געטראָגן שייַטלען

און אַלע ייִדן האָבן געטראָגן בערד.

איוף דער גאַס איז געלאָפֿן אַ טראַמווייַ מיט פֿערד.

בייַ העקסלמאַנען האָט אַ מייטאַג געקאַסט אַ ריבל.

סוחרים זייַנען געזעסן אין קאַנאַרעקס קאַוויאַרניע.

חסידים האָבן געגוואָלדעוועט אין גערער שטיבל.

מיינדזשיו, אַז כ'פֿאַרגעס אַ מאָל דאַס פֿליינע דזשויש,

קען איך נאָך ביז אַצינדער

דערלאַנגען ס'אַמתע וואַרשעווער לשון,

הלוואַי איוף אַלע ייִדישע קינדער.

און איר, הער איך, שרייַבט איוף די פייפֿערס.

דזשויש איז שלעכט אַפּ ביַ אונדז, מיסטער.

איר מעגט האָבן אַ קאַפּ פֿון אַ מיניסטער,

ס'טייג נישט — און דעטס אַל.

די וואַרע איז דאָ גאַרנישט ווערט.

איר אַליין זייַט אַלרייַט,

באַט אייַנער ליין טייג אין דר'ערד.

וויפֿל איר זאָלט זיך נישט מענטשלען,

וויפֿל איר זאָלט זיך נישט אַלרייַטלען,

וועט עס העלפֿן ווי אַ טייטן באַנקעס.

סוויטשט צו אַן אַנדער ליין, מיסטער זייַטלען.

עב

בַטח שָאַני מהֶעיר שְׁלֵהּ מיסטור זיִטלין.

ליסן, כְּשָאַני עֲזַבְתִּי אֶת וַרְשָׁה,

כָּל הַנְּשִׁים עוֹד הִלְכוּ בְּמִטְפָּחוֹת רֹאשׁ וְ...

לְכָל הַיְהוּדִים שֶׁם הָיָה זָקֵן בְּזָה עֵבֶה.

בְּרַחֲבוֹת סוּסִים מְשָׁכוּ קְרוֹנוֹת עַל מְסָלוֹת

וְאַרוּחַת צְהָרִים אֶצֶל הַקְּטָלְמָן עֲלֵתָה פְּרוּטוֹת.

סוּחָרִים יָשְׁבוּ בְּקִפּוֹה שֶׁל קְנֵאָרֶק.

חֲסִידִים הִפְּכוּ עוֹלָמוֹת בְּשִׁטְיָבֵל שֶׁל גוֹר.

ליסן, פֶּרוֹם טַיִם טוֹ טַיִם, אֲנִי שׁוֹכַח אֶת הַגּוֹאֲיִשׁ

וּבְכָל זֹאת יְכוֹל עֵדִין לְדַבֵּר וּלְהִרְעִישׁ

בְּשִׁפּוֹה וַרְשָׁאִית אוֹתְנִיטִית

שְׁהַלְוֵאֵי עַל כָּלֵם, אֵי וַיֵּשׁ.

וְאַתָּה, סוֹ דֵי סִי, עוֹד כּוֹתֵב בְּפִיפֶרְס.

הַגּוֹאֲיִשׁ עַל הַפִּנִּים אֶצְלֵנוּ, מִיִּסְטֶר.

גַּם אִם יֵשׁ לְךָ רֹאשׁ שֶׁל מִינִיִּסְטֶר,

בְּבוֹטֵם לִי — זֶה לֹא הוֹלֵךְ.

זֶה לֹא מְרַצֵּ'נְדִיִּס פִּיהַ, אַתָּה מְבִין.

אַתָּה בְּסֵף הַכֹּל דֵי קוֹל,

אַבֵּל הַבִּיזְנֵס שְׁלֵךְ לֹא שׁוֹהַ הַבִּלְבוֹל.

לֹא מְשַׁנֶּה כְּמֹה תְּהַסֵּס,

לֹא מְשַׁנֶּה כְּמֹה תְּנַסֶּה לְהַתְּפַקֵּס,

שׁוּם דְּבָר לֹא יַעֲזֹר לְךָ עִם הַסְּקֵסֵס.

תַּעֲשֶׂה סוֹיטְשׁ לְבִיזְנֵס אַחַר, מִיִּסְטֶר זיִטלין.

אַם אֲנִי עוֹד זוֹכֵר

צִי אִיךְ גַּעֲדַעֲנֵק

דעם עץ מיטן ענק?

איין קלייניקייט! באַט איך מיט מיין מיסעס —

מיר יוזן אַ דזשוש אַ הינעדיקן, יו נאָו, אַ פליינעם,

און ביסידיס רעדט מען אינגליש, יו נאָו,

ביקאָז אַוו די ביזנעס און ביקאָז אַוו די קינדער.

שור, גרינערהייט האָט מען אַנדערש גערעדט,

באַט אַצינדער —

ריידן מיר אַ פליינעם יידיש מיט אַ פליינעם אינגליש.

אַלץ פליין.

גרינערהייט בין איך געווען נישט איבעריק זאַט.

וועל, אין יענע יאָרן

האַב איך אַריינגעקוקט אין אַ יידיש בלאַט.

ס'ליגט מיר נאָך אין זכרון

אַ שטיק פֿון איינעם — דזשאַסט ווי האָט מען אים גערופֿן?

דזשייקאַב גאַרדן.

ס'איז אַלץ געווען אַ מאַל! היינט קען איך נישט אַפֿאַרדן,

ביקאָז איך בין שוין לאַנג אַ סיטיוו, יו נאָו,

ביי אונדז אין די יוניטעד סטייטס

אַז מ'ווערט אַ סיטיוו, יו נאָו,

באַדערט מען זיך נישט מיט די גרינע זאַכן:

מען לעזט נישט מער קיין יידישן פייפער

און מען גייט נישט זען קיין זשאַרגאַנישע שטיק.

כאָטש אַז מ'זאָל אַ שמועס־טאַן ס'אייגענע צוריק,

טיוג עס דווקא גוט אין דר'ערד,

ביקאָז עס בענקט זיך און עס געדענקט זיך.

און אַז מען מאַכט שוין געלט — איז עס עפעס ווערט?

מיין זונדל, דער תכשיט רב מיין,

האַלט מיך עניוויי פֿאַר אַן אַלטן קייןק.

אַת כָּל הַסְּלֵנְג מִשָּׁם?

או מי גוד! אַבֿל אַני עם המיסיס שְׁלִי,

יו נואו, אַנְחֵנוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּסִימְפֵּל ג'וֹאַיִש, לוקלית,

וְחוּץ מִזֶּה מְדַבְּרִים אַנְגְּלִית,

יו נואו, בְּגֵלֶל הַבִּיזְנֵס וּבְגֵלֶל הַקִּידָס.

בְּטַח שְׂדַבְּרִיתִי אַחֲרַת כְּשֶׁהֵייתִי יֶרֶק,

אַבֿל עֵכְשֵׁוּ —

מְדַבְּרִים סִימְפֵּל ייִדיש עם סִימְפֵּל אַיִנגְּלִיש.

הַכֵּל סִימְפֵּל.

כְּשֶׁהֵייתִי יֶרֶק וְהַבְּטֵן לֹא הֵיְתָה מְלֵאָה,

אַז, בְּשָׁנִים הֵהוּ,

עוֹד קָרַאתִי קֶצֶת עֵתוֹנִים בְּיִיִדיש.

אַני עוֹד זֹכֵר אֵיזָה אָדוֹן

עם הַצָּנָה סוֹלֵד־אַאוּט, מַה שָּׁמוּ,

ג'יִקוּב גוֹרְדוֹן.

אַבֿל כָּל זֶה הָיָה אַז! הַיּוֹם אַני לֹא יִכּוֹל לְהִרְשׁוֹת לְעֵצָמִי,

כִּי אַני כְּבֵר מְזִמֵּן סִיטִיזֵן, יו נואו.

אַצְלֵנוּ בִּיִד־אַס־אַי

כְּשֶׁנְּהִיִּים סִיטִיזֵן, יו נואו,

לֹא מִתְעַסְקִים עם עֲנִינִים שֶׁל יֶרֶקִים:

לֹא קוֹרְאִים כְּבֵר עֵתוֹנִים בְּיִיִדיש

וְלֹא רוֹאִים הַצָּגוֹת בְּז'רְגוֹן.

לְמֵרוֹת שְׂדִיִסְקוֹנְקֵט טוֹטְלִי מְהַעֲבֵר שְׁלֵף

זֶה דִי אִימְפוֹסִיבֵּל,

כִּי אַתָּה מִתְנַעֵגֶע וְזוֹכֵר.

וְאַם כְּבֵר עוֹשִׂים כְּסָף, נָה, אַז מַה?

הַבּוֹ שְׁלִי, הַתְּכָשִׁיט, ר' מִיָּק.

חוֹשֵׁב אֲנִי וְשֹׂאֲנִי סֵתֵם "קִיָּק".
 הַכֵּל בּוֹלְשֵׁיט, יוֹ נואו, בְּשִׁבִיל מָה נּוֹתְנִים פֶּה אֶת הַנְּשִׁמָּה?
 לֹא מִתְּאִים לְבַת שְׁלִי אֵיזָה נִיס ג'וֹאִישׁ בּוֹי,
 הַתְּאֵהְבָה דְּוִקוּא בְּאִירֵי אֶחָד, גּוֹי,
 אַז עֲבָשׁוּ יֵשׁ לִי חֶתֶן גּוֹי וְנִכְדִים שְׁקֻצִים.
 וְהַמִּיִּסִּס הַיִּידְעֵנְע, יוֹ נואו הֵר?
 בְּבִית הַיָּא לּוֹבֶשֶׁת אֶת הַמִּכְנָסִים, מִשְׁמַזְפֶּת עַל הַחוּף,
 כָּל הַיּוֹם עִם הַמִּיק אֶפ, עִם הַפִּילִינְג, וְהַסְלֶף־קָה,
 וְהַכֵּל צֶעֱקֵנִי
 בְּלִי סְטִיל.

אַח, וְרָשָׁה...
 מוֹרְנוֹב, בּוֹנִיפֶרְט...
 כְּלָא פִּאֲוִיָּאק עִם הַסּוֹרְגִים...
 הַרְחֹב הַפֶּרְנִיצִיִּסקֵנִי, רְחֹבֹת הַיְהוּדִים...
 הַפֶּאָב שְׁלֵ אֵיֶצ'ה מְאִיר...
 ז'לְזֵנָה בְּרֶאמָה.
 וְרָשָׁאֵי אוֹהֵב אֶת הַעִיר שְׁלוֹ
 כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת אֶמָּא.
 בְּחֹלֹם אֲנִי עוֹד רוֹאֶה לְפָעֻמִּים אֶת כֶּכֶר גְּז'יבּוֹב,
 הוֹלְדֵךְ לִי לְפָה, הוֹלְדֵךְ לִי לְשָׁם,
 וְלְפָעֻמִּים מוֹתְנֵלְגֵל עַד מוֹנְקֵטוֹב,
 שָׁם עוֹד יִרְקֵה הַעוֹלָם.

אֲנִי־הָאוֹ מָה נְשִׁמָּע?
 הַמִּצָּב עִם הַיְהוּדִים לֹא טוֹב, אֵה?
 הַיִּטְלֶר... מִיִּדְנֶק...
 הַלְכָה וְרָשָׁה, הַלְדֵךְ הַעוֹלָם...

מַע הַאַרְעוּעֵט אִיוֹפֵן שׁוואַרץ־יֶאָר, יוֹ נָאָו, אִיוֹף שְׁדִים.
 מִיִּזְן טַעֲכַטְעֵרל גְּלִיכְט נִישַׁט קִיִּין יִיִדישֵׁן בּוֹי,
 הָאָט זי זיך פֶּאַרלִיאַפֶּעט אִין אַן אִירִישֵׁן גּוֹי,
 הָאָב אִיךְ אִיִּינִיקלֶעךְ שְׁקֻצִים און אַ גּוֹי אַן אִידֶעם.
 און מִיִּזְן מִיסֶעס, מִיִּזְן יִידֶענֶע — דָּאַנְטִישׁוֹ נָאָו הַעֵר?
 קִרִּיכְט אַרוֹם אִין הַיּוֹזֵן, ווִיִּיקט זיך אִיוֹפֵן בִּישַׁשׁ,
 און מְאַלֵּט זיך און פֶּאַרֶבֶט זיך און שְׁאַבֵּט זיך,
 און אַלְץ מִישׁ אַ קוֹויִטש —
 און ס'הָאָט נִישַׁט קִיִּין יִיִדישֵׁן טַעם.

עך, וואַרשע...
 מְאַרְאַנְאָו, בְּאַנִיפֶרְאַטן...
 דַּעַר פֶּאַוִיָּאק מִישׁ דִּי גֵרֶאַטן...
 נְאַלְעוּקֶעס, פֶּרֶאַנְצִישְׁקֶאַנְעֶר...
 אִישַׁשַׁע־מִיִּיעַר פֶּרִיוּעֶס...
 זשעלֶאַזְנֶע־בֶּרֶאַמֶּע...
 אַ וואַרשעווער הָאָט געגֶלִיכֵן זִינֵן שְׁטאַט
 ווי אַן אִיִּיגֶענֶע מְאַמֶּע.
 אִין חֹלֹם זַע אִיךְ נָאָךְ דַּעַם גּוֹשִׁיבְּאָוּ אַ מְאַל,
 אִיךְ גִּי מִיר אַהֶעֶר, אִיךְ גִּי מִיר אַהִין,
 און אַ מְאַל פֶּאַרְבֶּלְאַנְדּוּשַׁע אִיךְ קִיִּין מְאַנְקֶעטֶאַוּ,
 וווּ דִי וועלֵט אִיז גֵרִין.

אִיז וואָס זשע הערט זיך, עני־הָאוּ?
 נִישַׁט גוֹט מִישׁ יִידֵן, הָאָ?
 הַיִּטְלֶעֶר... מִיִּיִדְאַנְעֶק...
 אִיוֹס וואַרשע, אִיוֹס וועלֵט...

איוס... אלץ איוס...

וועל, יעס, אָבער איר פּוּרסנ'לי —

ווי מאַכט איר דאָ איוס?

שור, איינער ליינ איז אין דר'ערד,

באָט אַ שטיקל לעבן מאַכט איר כאָטש?

וואָס? העל!

איר זאָגט, איר זייט געשטאַרבן,

באָט איר מאַכט דעם אַנשטעל, אַז איר לעבט?

וואַטדיו מין געשטאַרבן? איר מיינט צו זאָגן, אַז —

חלילה-וחס —

איר זייט פליין און סימפל געשטאַרבן?

אַהא, איך גאָדיט. ס'אָ דזשאָוק אַזאַ, אַ שפּאַס.

אַן אמת, זאָגט איר?

איר זאָגט, אין אַמעריקע זייט איר געשטאַרבן,

נאָר מ'האַט אייך נישט געטאַן איינער רעכט?

וועל, איך וועל מיך נישט שפּאַרן.

אַפּשר זייט איר גערעכט.

באָט ענייהאַו,

געשטאַרבן, געשמאַרבן — אַ לעבן מאַכט איר?

וואָס טראַכט איר?

ס'איז אייך, זע איך, אַנגעזאַלצן איופּן האַרצן.

וועל, קיינער הערט דאָך נישט —

וועל איך אייך זאָגן, מיסטער:

עפעס בין איך איוך נישט מיט אַלעמען.

ביקאָז, נאָך אַלעמען,

אַז גאָט וויל שיסט אַ בעזעם —

נאָר ווי לאַנג שיסט ער?

נישט גאָט — דער בעזעם מיינ איך.

הַלָּה... הַכֵּל הַלָּה...

יֵס, אוֹקיי, אַבֵּל בְּאַפֵּן איִשִּׁי

איִך הוֹלֵךְ לָךְ?

בְּרוּר שְׁהַבִּיזְנִס שְׁלָךְ עַל הַפְּנִים,

אַבֵּל קֶצֶת פְּרִנְטָה אַט־לִיסְט אַתָּה מְצָלִיחַ לְמִצָּא?

מָה? גוֹדְמִיט.

אַתָּה אוֹמֵר שְׂאַתָּה מֵת,

וְרַק עוֹשֶׂה בְּאַלּוֹ אַתָּה חַי?

מָה זֹאת אוֹמֵרְתָּ מֵת? אַתָּה רוֹצֶה לוֹמֵר שֶׁ —

חֵס וְחִלָּה —

שְׂאַתָּה פֶּשוּט כֶּכָּה מֵת?

אַה, קִלְטִיתִי אוֹתָךְ. יוֹ אַר ג'וֹקִינְג, זֹאת בְּדִיקָה.

אַתָּה אוֹמֵר שְׂזֹאת אַמֵּת?

אַז בְּאַמְרִיקָה אַתָּה כֶּבֶד מֵת

אַבֵּל לֹא עֵשׂוֹ אַתָּה עֵדִיו חֲסֵד שֶׁל אַמֵּת?

נָו, אֲנִי לֹא אַתְּנוּכֵחַ אַתָּה.

זֶה בְּעֵצֶם מְרַגֵּשׁ לִי נִכּוֹן.

אַבֵּל אֲנִיִּהֲאוּ

מֵת־שְׂמֵמֵת — לְהַתְּפַרְנֵס אַתָּה יְכוּל?

מָה אַתָּה חוֹשֵׁב?

אֲנִי רוֹאֶה שְׂאַתָּה מָה זֶה דִּיפּוֹרְטָה.

אַתָּה יוֹדֵעַ מָה, בֵּינֵינוּ —

אֲנִי אֲגִיד לָךְ, מִיסְטֵר:

גַּם אֲנִי לֹא מְרַגֵּשׁ אִי־אִי־אִי.

כִּי בְּחַי,

כְּשֶׁאַלְהִים רוֹצֶה גַם מְטֹאטֵא יוֹרָה —

אַבֿל כַּמָּה זָמַן הוּא יוֹרָה?
 לֹא אֱלֹהִים, זֹאת אוֹמְרֵת, הַמַּטְאָטֵא.
 אַנְחֵנו שְׁנִינוּ מֵאוֹתָה הַעִיר,
 אֶז אוֹלֵי אֶתָה תִּבִּין אוֹתֵי בְּכָל זֹאת.
 אָנִי כְּמוֹ שְׁאֲנִי, אָנִי נוֹרָא לוֹנְלִי,
 פִּשׁוּט נוֹרָא בּוֹדֵד,
 יְהוּדֵי זָקוּ בְּלִי זָקוּ.
 קִינֵג אִינְפִּנטִיל בְּחֶצֶר הַמַּלְכוּת,
 שְׁסוּבֵל בְּלִילוֹת מְנֻדְדֵי שְׁנָה,
 כְּשֶׁאֲנִי שׁוֹכֵב וְשׁוֹכֵב,
 וְהַחַיִּים הַקְּצָרִים חוֹלְפִים מוֹל הַעֵינַיִם,
 וְאָנִי חוֹשֵׁב: כָּאֵן שׁוֹכֵב יְהוּדֵי דְבִיל,
 דְּבִיל, דְּבִיל, דְּבִיל עִם אוֹטוֹמֹבִיל,
 יְהוּדֵי בְּאֶמְרִיקָה.
 חֲכָה רְגַע:
 מָה זֹאת הִיְתָה אֶמְרִיקָה הַזֹּאת?
 מָה הִיְתָה הַמַּשְׁמָעוֹת שְׁלָה –
 וְמָה הַמַּשְׁמָעוֹת שְׁלָה עִכְשָׁו?
 סוֹרִי, הַלֵּב שְׁלִי בּוֹכָה.
 לָמָּה הוּא בּוֹכָה?
 אַח, וְרָשָׁה...
 גַּם אָנִי, אֶתָה אוֹמֵר, קֶצֶת מָת?
 אָנִי אֲגִיד לָךְ תַּכְלֵס:
 בִּינִינוּ, זֹאת הָאֶמֶת,
 כָּל יְהוּדֵי בְּיַמֵּינוּ הוּא קֶצֶת מָת,
 מָת שְׁלֵא מְצַלִּיחַ לִישָׁן.

אִיר זֵיט דָאָך אַ לֶאָנְדֶסמָאָן,
 וועט איר מיך אפֿשר פֿאַרשטיין.
 ווי איר קוקט מיך אָן — בין איך איינער אַליין,
 דזשאָסט איינער אַליין,
 אַן אַלטער יִיד אָן אַ באָרד,
 ווי אַ יאַלדישער מלך איוף אַ קאַרט,
 און אין די נעכט, ווען ס'נעמט נישט קיין שלאָף,
 ליג איך און ליג,
 און ס'ביסל יאַרן ליופֿט מיר פֿאַרן בליק,
 און איך טראַכט: אַט ליגט אַ יִיד אַ נאַר,
 אַ נאַר, אַ נאַר, אַ נאַר מיט אַ קאַר,
 אַ יִיד אין אַמעריקע.
 ווייט אַ מיניט:
 וואָס איז עס געווען אַזוינס, דאָס אַמעריקע?
 וואָס האָט עס געמיינט —
 און וואָס מיינט עס?
 ס'האַרץ, בעג יור פֿאַרדן, וויינט.
 פֿאַר וואָס וויינט עס?
 עך, וואַרשע...
 איך בין, זאָגט איר, איוך אַ שטיקל טיוטער?
 וועל, כ'וועל אייך זאָגן, לֶאָנְדֶסמָאָן:
 אַ ביסל זֵיט איר — ביטוויין אַס — גערעכט.
 ביקאַז היינט איז יעדער יִיד אַ שטיקל טיוטער,
 אַ מָת, וואָס שלאָפֿט נישט נעכט.
 זיי זאָגן: מייַדאַנעק... אַלץ פֿאַרברענט...
 רילי,

הם אומרים: מיִדְנֶק... הכל נשרף...
 באַמֶת,
 אַני לא קולט אַת זָה, לא קולט!
 מַמֶשׁ כֶּכָּה נשרף?
 וַאֲני זָקוּ דְבִיל,
 זָקוּ דְבִיל עִם אוטומוביל,
 מִשָּׂהוּ אַני עוד זוכר
 ומתנגעג לְמִשָּׂהוּ,
 אַני לא יודע לְמָה, לְנָשִׁים בְּמִטְפָּחוֹת ראש,
 ליהודים עם זָקוּ עֲבָה,
 לְסוּסִים שְׂמוֹשְׁכִים קְרוֹנוֹת,
 לְדוֹיֶסָה עִם טַעַם שֶׁל בֵּית,
 אַפֵּלוּ לְקִלְפֵּדִים עִם מְקַל
 וְשׁוֹט,
 אַפֵּלוּ לְאַבָּא שְׂמֻחֶטִיף סְטִיֶּרָה:
 "מַעֲשֵׂן בְּשִׁבֶת, פִּנְעֶרֶע?"
 אַני מתנגעג אַפֵּלוּ לְחִלּוֹנוֹת, לְקִירוֹת –
 סְתָם חִלּוֹנוֹת וְקִירוֹת – – –
 הכל נשרף?
 כֶּכָּה פֶּשׁוּט נשרף?
 אַתָּה קולט אַת זָה?
 אַני לא!
 אַני פֶּשׁוּט לא מְסַגֵּל לְקִלְט!
 נשרף? אַז מָה נִשְׂאָר?
 הַבֵּן שְׁלִי, ר' מִיִּק? הַחֶתֶן שְׁלִי הַגּוֹי?
 אוֹלֵי פֶּלְסֶטִין, יוֹ נוא...
 פֶּשׁוּט כֶּכָּה,

איִי קענט אַנדערסטענד, איִי קענט!
 טאַקע פֿליין פֿאַרברענט?
 און איך, אַלטער נאַר,
 איך נאַר מיט דער קאַר,
 עפעס געדענקט זיך מיר
 און עפעס בענקט זיך מיר
 נאָך ווייס איך וואָס, נאָך ווייבער מיט שייַטלען,
 נאָך יִידן מיט בערד,
 נאָך טראַמוויען מיט פֿערד,
 נאָך היימישע גרייַץ,
 אַפֵּילוּ נאָך מיינע מלמדים מיט די טייַטלען
 און מיט די שמיץ,
 אַפֵּילוּ נאָך דעם טאַטנס פֿאַטש:
 'עסט ריוכערן שבת, יונגאַטש?
 עס בענקט זיך אַפֵּילוּ נאָך פֿענצטער, נאָך ווענט –
 דזשאַסט נאָך פֿענצטער און ווענט – – –
 אַלץ פֿאַרברענט?
 טאַקע פֿליין און סימפל פֿאַרברענט?
 א י ר פֿאַרשטייט דאָס,
 נאָט מי!
 איִי סימפּלי קענט אַנדערסטענד!
 פֿאַרברענט? וואָס זשע בלייבט?
 מיין זינדל רב מיִק? מיין איידעם דער גיִו?
 מייבי אין פֿאַלעסטיין, יוֹ נאָו...
 ס'איז דזשאַסט אַזוי,
 אַז כאַטש נעם און ווער פֿליין משוגע.
 וואָט די העל, ביזנעס איז אַלרייַט,

וְאַתָּה יְכוֹל לְהַשְׁתַּנֵּעַ לָךְ.
 גוֹדְמֵיט, הַבִּיזְנֵס דְוִקָא אולרֵיט
 מְרַבִּיצִים גַּם אִיזָה מְשַׁחֵק קֶלְפִים –
 אָבֵל שׁוֹכְבִים בְּמִטָּה וְחוֹשְׁבִים:
 אֵיפֹה מְתַחַבֵּא אֱלֹהִים?
 בְּמוֹלֶדֶת הַיְשָׁנָה הוּא הָיָה, –
 וְדוֹקָא בְּאִמְרֵי קָה הוּא אֵינְנו?
 גוֹד, זֶה לֹא עוֹשֶׂה שְׂכָל...

מה יוצא מזה שֶׁהַבִּיזְנֵס הֵכִי טוֹב אָבֵר?
 הַדְרֵי כְּבֹד דֵּי קֶצְרָה אֵל הַקְּבֵר,
 ר' מִיָּק לֹא יְגִיד קֶדִישׁ, אֵין שְׂאֵלָה,
 לֹא תִהְיֶה שָׁם אֶפְלוּ עֲנָלָה.
 לְסַמְטֵרִי מוֹבִילִים אוֹתָךְ עִם אוֹטוֹמוֹבִיל,
 לֹא כְמוֹ פֵּעַם.
 הַחֲזֵן מִיִּסְטֵר דְבֹן
 יִרְבִּיעַ "אַל מְלֵא רַחֲמִים"
 בְּלִי לְדַפִּיק חֶשְׁבֹן
 וְכֵמוּ בְּאֵלּוּיִטֵּר
 יוֹרִידוּ אוֹתָךְ בְּיָגוֹן שְׂאֵלָה,
 תוֹרִיד אוֹתָךְ לְשָׁם מְכוֹנָה,
 וְהַאוֹטוֹמוֹבִילִים יִבְרָחוּ בְּבִהְלָה –
 וְגוֹדְבֵי, סִי יוּ!
 בְּלִי עֲנָלָה,
 בְּלִי אָרוֹן, בְּלִי מִטָּה,
 בְּלִי טְהָרָה,
 וּמוֹסֵט אֵימְפוֹרְטֵנְטְלִי
 בְּלִי קֶדִישׁ!

אַ קערטל בראַקט מען, באַט –
 מע ליגט ביי נאַכט און מע טראַכט:
 וווּ שטעקט דאָ ערגעץ גאָט?
 אין דער אַלטער היים איז ער געווען, –
 זאָל ער דזשאַסט אין אַמעריקע נישט זיין?
 ווי קען דאָס זיין?...

וואָס קומט אַרױס, אַז ביזנעס איז אַלרײַט?
 צום קבר איז נישט ווייט,
 און רב מיין וועט קיין קדיש נישט זאָגן,
 ס'עט אַפֿילו נישט זיין קיין וואָגן.
 צו דער סעמעטערי פֿירט מען דיר אין קאַר,
 נישט אין קיין עגלה.
 דער חזן מיסטער פעמפיק
 וועט קאַלט און טעמפיק
 מאַכן אַ מלאַ,
 און דו וועסט ווי אין אַן עלעווייטאַר
 אַרונטערפֿאַרן אין דר'ערד,
 און ס'וועט דיר אַראַפֿלאַזן אַ מאַשין,
 און די קאַרס וועלן אַנטלױפֿן מיט אַ בהלה –
 און גודבײַ, סאָ לאַנג!
 נישט קיין עגלה,
 נישט קיין אָרון, נישט קיין מיטה,
 נישט קיין טהרה־ברעט,
 און די מיין טינג –
 נישטאַ קיין קדיש!
 כאַטש גײ און דינג!
 וועל, אײַ דאַנט גױו אַ דעם

פֿאַר אַ געדונגענעם אַמעריקאַנער קדיש.

ס'איז טאַקע אַך און אין,

באַט וואָט קען יו דו?

מ'עט שיון מוזן פֿיולן דזשאָסט אַזיו.

עלעהיי זאָל זיך דאַכטן — אַ גיו.

יו נאָו, מיסטער זייטלען:

ווי מ'פֿלעגט בין אונדז אין וואַרשע

איוף נאַכט די טיר פֿאַרקייטלען,

אַזיו איז מיין האַרץ פֿאַרשפּאַרט איוף אַ קייטל

פֿון זינט איך בין אַ סיטיוז אין דעם אַמעריקע.

נאָר ווי זאָגט מען? טייק איט איז.

נעווער מיינד די טרערן אין מיין קול:

ווי לאַנג די מתים לעבן

מוזן זיי מאַכן אַ לעבן —

דעטס אָל!

אַבְרָהָם אַני צָרִיף לְשָׂכַר לִי!

נו, אי דונט גיב אַ דם

על אַיִזה קדיש אַמריקאי לְהַשְׁכֵּרָה.

מָמָשׁ על הפֿנים,

אַבְל וואָט קן יו דו?

נַרְקֵב לָנוּ כָּכָה כָּבֵד, אַין בְּרָכָה.

שְׂיַחֲשִׁבּוּ שְׂגוּי נַקְבֵּר שָׁם, לֹא נוֹרָא.

יו נואו, מיסטער זייטלין:

כְּמוֹ שְׂנֵהֲגוּ אַצְלָנוּ בְּנֵי שָׁמַי

לְנַעַל אֶת הַדִּלְתוֹת בְּלִילָה,

כָּכָה הַלֵּב שְׂלִי נְעוּל בְּמַנְעוּל

מָאָז שְׂאֵנִי סִיטִיזֵן בְּאַמְרִיקָה הַזֹּאת.

אַבְל אַיִךְ אומֶרִים? טייק איט איז.

אַל תְּשִׁים לֵב לְדַמְעוֹת שְׂבִיקוּל:

כָּל זְמַן שְׂהַמְתִּים חַיִּים

הֵם מְכַרְחִים לְהַתְּפַרְנֵס —

וְזֶה הַכֹּל!

יעד בירן הוא חוקר יידיש בעל דוקטורט באוניברסיטה העברית בנושא ספרות מסעות ביידיש לארץ ישראל. פרסם ספר סיפורים קצרים "לצחוק עם לטאות", כותב את תכניות מופעי "אסתרס קאַבאַרעט", מלמד יידיש במוסדות שונים, ומדריך סיורים בעקבות תרבות יידיש בישראל.

